

Издавач

Филозофски факултет у Београду, Катедра за општу савремену историју

Главни и одговорни уредник

Милан Ристовић

Уредник свеске

Дубравка Стојановић

Редакција

Миле Бјелајац, Љубодраг Димић, Мирослав Јовановић (секретар),
Предраг Ј. Марковић, Андреј Митровић (председник),
Милан Ристовић (главни и одговорни уредник),
Дубравка Стојановић

Адреса Редакције: Годишњак за друштвену историју, Филозофски факултет,
Одељење за историју, Чика Љубина 18-20, 11000 Београд.

Editorial Board: Mile Bjelajac, Ljubodrag Dimić, Miroslav Jovanović (secretary),
Predrag J. Marković, Andrej Mitrović (president),
Milan Ristović (editor in chief),
Dubravka Stojanović

Address: Annual of Social History, Odeljenje za istoriju, Filozofski fakultet,
Čika Ljubina 18-20, 11000 Beograd, YU. Telephone: 639-222/307

ГОДИШЊАК ЗА ДРУШТВЕНУ ИСТОРИЈУ

ANNUAL OF SOCIAL HISTORY

Година I, свеска 3, 1994.

Издавање „Годишњака за друштвену историју” финансијски је помогла
Фондација СОРОС - Југославија.

Београд

САДРЖАЈ
CONTENTS

Студије
Essays

- Сима М. Ћирковић, *Почеци социјалне хијерархије у Срба* 223-235
Sima Ćirković, *The Rise of the Serbian Social Hierarchy*
- Румјана Михнева, *Notre Europe et „l'autre” Europe ou „europeisation”
contre évolution et certains problemes du „Temps” transitoire aux Balkans* 236-247
Румјана Михнева, *Наша Европа и „друџа” Европа или
„европеизација” пролив еволуције и неки проблеми „Времена”
транзиције на Балкану*
- Момчило Исић, *Привредна обнова села у Србији после
Првог светског рата* 248-265
Momčilo Isić, *Rural economic recovery in Serbia after World War I*

Из истраживања
Researches

- Радојица Лубурић, *Из истраживања друштвеног живота у
Црној Гори у време италијанске окупације (1941-1943)* 266-279
Radojica Luburić, *From the research of social life in Montenegro
under the Italian occupation*
- Весна Димитријевић, *Анализа серије поштанских марка
„Краљ Петар на бојном пољу 1914” као историјског извора* 278-282
Vesna Dimitrijević, *Analysis of the series of postage stamps
„King Peter at the battlefield 1914” as the historic source*
- Наташа Ђука, *Антисемитизам и критика антисемитизма у
београдским брошурама 1933-1945* 283-300
Nataša Đuka, *Anti-Semitism and its criticism in Belgrade brochures*

Баштинство
Heritages

- Љубодрог Димић, *Неки подаци о уништавању архивске грађе* 301-305
Ljuba Dimić, *Some data on the destruction of archive documents*

Лектор

Мила Барјактаревић

Превод резимеа

Миомира Бранковић

Насловна слика

Никола Костандиновић

Фотографија на насловној страни

Београђани на летовању у Абацији 1906, из збирке Пријезде Поповића

Штампа

„Чигоја Штампа”, Београд, Студентски трг 15

О идејама и књигама
On ideas and books

Латинка Перовић, *Откривање Ровинског, П. А. Ровински: Црна Гора у прошлости и садашњости, Народна библиотека „Бурђе Црнојевић”, Цетиње - Сремски Карловци 1994*
Latinka Perović, *Discovering Rovinsky* 306-309

Коста Николић, *Нова историја – изазови и ограничења, Могућности методолошког одређења историјске науке проучавањем микроисторије (Поводом књиге Ђорђа Спанковића Изазов нове историје, II, НИУ „Војска”, Београд, 1994, стр. 290)*
Kosta Nikolić, *New history: challenges and limitations* 310-316

Подаци о ауторима
Notes on authors

317

СТУДИЈЕ
ESSAYS

Сима М. Ђирковић

УДК 316.343(=861)(091)

Почеци социјалне хијерархије у Срба¹

У неким старим српским рукописима међу саставима који припадају жанру „питања и одговора”, налази се и питање о томе на којим људима цео свет почива – коме следи одговор да су то: поп, ратар и војник, с образложењем: „поп моли Бога за цео свет, а ратар храни и попа и војника, а војник брани и попа и ратара”². Та метафора је била врло популарна и раширена у средњем веку баш као и жанр „питања и одговора”, заступљен и у латинским и грчким рукописима. Трочлана деоба друштва на делове повезане и упућене на сарадњу има веома дубоке корене.

Њеној наивности ћемо се подсмехнути не запажајући, међутим, да нису много бољи ни учени описи друштва из наших уџбеника са супротстављеним феудалцем и кметом, са протезањем три сталежа (свештенство, племство, грађанство) од предвечерја француске револуције уназад до зрелог, па и раног средњег века. Проблем је у томе што се губи из вида чињеница да су се тек

- 1 Полазна тачка овог прегледа проблема ране социјалне историје је у једном старом тексту (1979): *Continuité et rupture des hiérarchies: le cas des villes dalmates et de leur arrière-pays*, припремљеном за научни скуп који је ту тему разматрао у компаративном светлу: *Gerarchie economiche e gerarchie sociali secoli XII-XVIII*, Atti della „Dodicesima Settimana di Studi” 18-23 Aprile 1980, a cura di A. Guarducci, Istituto Internazionale di Storia Economica „F. Datini”, Prato, serie II vol. 12, Firenze 1990 (pp. 73-89). Имајући у виду целину програма (30 позваних референата и „округли сто”), тежиште сам ставио на поређење друштава јадранских обалских градова и њиховог залеђа, сада међутим, враћајући се теми, настојао сам уважити угао гледања Годишњака за социјалну историју, па је у центар дошао простор на коме се образовало српско средњовековно друштво, а тежиште је на поређењу између ранијег (до XIV столећа) и каснијег периода. Библиографски апарат о градовима је обимнији и потпунији у цитираној расправи на француском, док ће позни период развоја српског друштва (XIV-XV век) бити приказан у другом оквиру.
- 2 С. Новаковић, *Примери књижевности и језика старог и српско-словенскога*, Београд 1904, стр. 527. У шири контекст тај извор је ставио Ј. Мавроматис, *О идеји монархије у средњовековној Србији*, Архиепископ Данило II и његово доба. Међународни научни скуп поводом 650 година од смрти, Децембар 1987, Београд 1991, стр. 67-64. Троделна подела као оквир за описивање српског „недовршеног друштва” у S. Ćirković, *I Serbi nel medioevo*, trad. L. Costantini, Corpus bizantino-slavo, Jaca Book, Milano 1992, pp. 193-210.